

Boj za preživetje enostarševskih družin

9.2.09

08:01

V Sloveniji je več kot sto tisoč družin z le enim staršem; s pomočjo ustanoviteljice društva enostarševskih družin smo pregledali njihove največje težave, ki so pogosto povezane tudi z denarjem, in zanje poiskali nekaj nasvetov

[Katarina Žarki](#), ustanoviteljica društva enostarševskih družin živi s hčerkama, starima 12 in 14 let, v kranjskem blokovskem naselju v najemniškem stanovanju. Na mesec skupaj prejmejo 1.140 evrov neto, v ta znesek so vključeni plača, preživnina otrok in otroški dodatek. Za najemnino in vse stanovanjske stroške na mesec odštejejo približno 500 evrov. Kako preživeti, dobiti preživnine za otroke, otroške dodatke, štipendije, pokojnine? Žarkijeva nam je brez dlake na jeziku razkrila težave enostarševskih družin in kako jih rešuje.

V Sloveniji je 428 tisoč družin z otroki, od tega je več kot četrtnina enostarševskih. Med njimi je 86 odstotkov mater z otroki, preostalo so očetje z otroki, kažejo zadnji podatki statističnega urada. Razlogov za enostarševstvo je več, največkrat je to razveza oziroma razpad zunajzakonske zveze. Predlani je bilo recimo 1.348 razvez zakonov, v katerih je živelo 2.062 vzdrževanih otrok. Največ je bilo družin z enim otrokom, najmanj pa s tremi ali več otroki, še razkrivajo na statističnem uradu. S pomočjo ustanoviteljice društva enostarševskih družin Katarine Žarki smo preverili, s kakšnimi težavami se ukvarjajo enostarševske družine in kako jih rešujejo.

1. Skrbništvo

Načinov ureditve skrbništva nad otroki je več. V praksi se največkrat izvajata deljeno skrbništvo, ko je otrok pri vsakem od staršev polovico časa oziroma "mehko" prehaja od enega do drugega, ter skrbništvo, ki je dodeljeno enemu od staršev, najpogosteje materi, ugotavlja Katarina Žarki. Štiri petine otrok je bilo dodeljenih v skrbništvo materam, 11,7 odstotka obema staršema, 6,2 odstotka očetom, potrjujejo podatki statističnega urada.

"Veliko je primerov, ko zaradi ranjenega enega od staršev na sodiščih divja pravi boj za skrbništvo nad otroki," ugotavlja Žarkijeva. Sprti starši velikokrat tudi ovirajo postopke - ne spoštujejo na primer rokov za stike, vlagajo tožbe za oviranje stikov, čeprav za to nimajo pravne podlage, zahtevajo predodelitev otroka, ker se ne strinjajo z višino preživnine, in podobno. "V takšnih primerih bi bilo za otroka najbolje, da bi ga vzeli iz začaranega kroga ter starše prisilili k streznitvi in odraslemu ravnanju," svetuje Katarina Žarki.

2. Delitev premoženja

Največkrat se zgodi, da mama dobi skrbništvo nad otroki, na sodišču pa se naprej razpravlja o skupnem premoženju, višini preživnine in podobnem. Prav pri delitvi premoženja se največkrat zatakne. "Ko pride odnos tako daleč, da je smiselna samo še ločitev, je prav, da partnerja skupaj ali vsak posebej pregledata celotno premoženje. Tisto, ki sta ga ustvarila skupaj, in tisto, ki je bilo prineseno v zakon, in vse skupaj pošteno razdelita," svetuje Žarkijeva. Takšni scenariji so bolj izjema kot pravilo.

"V zakonih, kjer je recimo mož zasebnik in žena skrbi za dom in otroke, se dogaja, da mož, ki je med trajanjem zakona zaslužil več, zahteva nesorazmerno večji delež premoženja oziroma ga takrat, ko se ločitev pripravlja, prepisuje na svoje sorodnike, prijatelje, novega partnerja in druge. To pomeni, da mož uradno nima ničesar, razen svojega s. p., neuradno pa ima avtomobil ali avtomobile, poslovne prostore, orodje ali strojno opremo, stanovanje, delnice in podobno. Mamam pa ne preostane drugega, kot da gredo z otroki iz družinskih hiš ali stanovanj k svoji primarni družini, v najem ali varno hišo," opisuje Katarina.

Reševanje težav, ki nastanejo ob delitvi premoženja, je naporno in predvsem dolgotrajno, saj se takšni postopki lahko zavlečejo za več let, celo desetletij, medtem pa morata nekdanja partnerja in otroci živeti naprej, včasih celo pod isto streho, pravi. Rešitev so lahko v zadnjem času vse bolj pogoste mediacije, pri katerih se postopek hitreje in tudi ceneje konča.

3. Preživnina

Prav bi bilo, da bi vsak starš kril polovico stroškov, ki nastanejo v povezavi z otrokom. "Višina preživnine pa se pri nas določa kar čez palec, nekateri imajo 50, drugi 200 evrov," opazuje Katarina Žarki. Čeprav se pri določanju višine preživnine upoštevajo status plačnika (ali je zaposlen ali nezaposlen), njegovi stroški in podobno, prihaja do ekstremnih in absurdnih manipulacij.

Višina preživnine se pri nas določa kar čez palec, nekateri imajo 50, drugi 200 evrovevrov.

Zasebniki si na primer nakazujejo minimalno plačo, razliko pa si izplačajo "na roko" ali kako drugače. Plačo ali avtorske honorarje prikrivajo tako, da si del dohodka obračunavajo kot dnevnice ali kilometrine, uradno nezaposleni delajo na črno, dohodke pa skrivajo in podobno, našteva. To področje je povsem neurejeno in prepuščeno odločitvam socialnih delavcev, sodnikov in staršev, še dodaja Žarkijeva.

Velikokrat se dogaja, da tisti, ki morajo plačevati preživnino, skrbnika nagovarjajo, naj ne zahteva visoke preživnine, češ da bodo otroku plačevali še "po strani", opazuje. To bi pomenilo: nižja je preživnina, višji je otroški dodatek, kar bi bilo za oba starša najbolj ugodno, a takšni dogovori ne zdržijo dolgo oziroma se največkrat sploh ne izvajajo, še pripomni. Preživnina se enkrat na leto uskladi z rastjo življenjskih stroškov. "Mojima hčerama, ki obe prejemata preživnino, se je lani s 123,84 evra zvišala na 131,89 evra. Punci bosta letos stari 14 in 12 let, začeli sta se ličiti, frizirati, hoditi v kino in podobno.

Osem evrov, za kolikor se je zvišala preživnina, ni niti za frizerja," razlaga Katarina. Če želi skrbnik prek sodišča zvišati preživnino, mora natančno navesti vse stroške otroka (za hrano, frizerja, hobije, obleke, stanovanje, šolanje in podobno) ter utemeljevati svojo zahtevo, še dodaja. Velikokrat se tudi dogaja, da se kljub uradno določeni preživnini, ta ne plačuje. V teh primerih mora skrbnik otrok dokazovati, da preživnina dejansko ni plačana. Celoten postopek se preseli na sodišče, kjer se vloži izvršba za izterjavo preživnine. Šele po neuspešni izvršbi se lahko skrbnik prijavi na Jamstveni in preživninski sklad RS, od katerega nato prejema nadomestilo preživnine.

Višina tega je odvisna od otrokove starosti in je ta hip za otroke do šestega leta starosti 67 evrov, od šestega do 14. leta 74, od 14. do največ 18. leta pa 87 evrov. Po zadnjih podatkih je sklad izplačal nadomestilo preživnine 3.033 otrokom, povprečna višina pa je bila 74,49 evra na otroka. Manipulacije so pogoste tudi pri uveljavljanju olajšav za otroka, ki jo sicer lahko

izkoristita oba starša. Preživnino mora v dohodninsko napoved vpisati tisti zavezanec, ki jo je dejansko plačeval.

Če je plačal manj, kot je polovica olajšave, se mu prizna znesek, ki ga je plačal, drugemu staršu pa se prizna vsa razlika do celotne olajšave. Dogaja pa se, da olajšavo izkoristi tudi tisti starš, ki preživnine ni plačeval. Če se skrbniku ne prizna olajšava, do katere je upravičen, lahko vloži ugovor na informativni izračun dohodnine. Davčna uprava nato poskuša zadevo rešiti na podlagi znanih podatkov obeh zavezancev oziroma morata starša predložiti dokaze za svoje trditve, pojasnjujejo na Dursu.

4. Štipendije

Za državno (prej republiško) štipendijo lahko kandidirajo posamezniki iz družin, v katerih povprečni mesečni dohodek na družinskega člana ne presega od 60 do 65 odstotkov minimalne plače v prejšnjem letu. To pomeni, da je bila lani spodnja meja med 313 in 339 evri na družinskega člana. Spodnja meja je odvisna od tega, ali se šolaš v kraju stalnega bivališča ali ne.

"Pri izračunu se upošteva dohodninska napoved za prejšnje leto, pri čemer so poleg plače vključeni tudi otroški dodatki, ki niso dohodek, ampak socialni transfer, ter preživnina, ki je lahko določena na papirju, ni pa dejansko plačana; pri rejencih so upoštevani še materialni stroški za rejenca (od 1. julija lani so 262,20 evra), pri vdovah in vdovcih pa pokojnina po umrlem zakoncu," pravi Katarina. Ob teh zneskih se sprašuje, kdo so sploh tisti, ki prejmejo državno štipendijo. Oglejmo si dva primera. Starš z dvema otrokoma, ki na mesec prejme 700 evrov neto plače, 250 evrov preživnine in 170 evrov otroških dodatkov, ima skupaj 1.370 evrov oziroma 457 evrov na člana.

Manipulacije so pogoste tudi pri uveljavljanju olajšav za otroka, ki jo sicer lahko izkoristita oba starša. Preživnino mora v dohodninsko napoved vpisati tisti zavezanec, ki jo je dejansko plačeval.

To pomeni, da se takšna družina ne kvalificira za pridobitev državne štipendije. Enako je tudi, ko gre za starša z enim otrokom, ki ima recimo 500 evrov neto plače, 100 evrov preživnine in 100 evrov otroškega dodatka, skupaj 700 evrov oziroma 350 na člana. Katarinini hčerki se torej ne moreta potegoati za republiško štipendijo, saj so njihovi dohodki na člana previsoki, in sicer 387 evrov na člana.

Lani je bila osnovna štipendija 37,47 evra za dijaka in 56,21 evra za študenta. Končna višina pa je odvisna tudi od dodatkov glede na dohodek v družini, vrste in področje izobraževanja, učnega uspeha, prevoza in tega, ali gre za štipendiste s posebnimi potrebami (več na <http://www.mddsz.gov.si>).

5. Subvencije, otroški dodatki in drugo

Enako kot pri štipendijah je spodnji prag izjemno nizek tudi pri subvencijah za šolsko prehrano, plačilo vrtca, letno letovanje in podobno. Subvencije so odvisne od dohodka

družine, v katerega so všteti plača, preživnina, otroški dodatek, delo prek študentskega servisa in podobno. "Dvostarševska družina z manjšimi dohodki lahko pridobi več subvencij kot enostarševska," še opazuje Katarina Žarki.

"Samo zato, ker starš živi sam z otroki, ne pomeni, da bo dobil karkoli ceneje," pravi. Tudi višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v posamezni dohodkovni razred - upošteva se povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v prejšnjem koledarskem letu. Med dohodke družine pa se šteje tudi preživnina. Novembra je bilo izplačanih 372.857 otroških dodatkov v višini 23,30 milijona evrov (več na <http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/otroski-Dodatek.asp>).

6. Pokojnine

V družinah je vseskozi strah, kaj se bo zgodilo z otroki, če se starši poškodujejo ali celo umrejo. "Vdove in vdovci so posebna skupina enostarševskih družin, ki so lahko finančno še bolj na tleh kot drugi," opazuje Katarina Žarki. Če umrli zakonec nima najmanj pet let zavarovalne ali najmanj deset let pokojninske dobe ali drugih izpolnjenih pogojev za pridobitev pravice do starostne ali invalidske pokojnine, družina po njem ne dobi vdovske ali družinske pokojnine.

Če je bila smrt posledica poškodbe pri delu ali poklicne bolezni, pridobi vdova oziroma vdovec pravico do vdovske pokojnine ne glede na to, koliko pokojninske dobe je dopolnil umrli. Višina pokojnine po umrlem zakoncu je določena glede na delovno dobo umrlega zakonca (več na <http://www.zpiz.si>).

Starš oziroma starši lahko v oporokah ali drugih izjavah predlagajo skrbnika svojih otrok. Takšna izjava centru sicer pomaga pri iskanju primernega skrbnika, ni pa mu je treba upoštevati, saj je naloga centra, da za skrbnika poišče najprimernejšo osebo, poudarja Matjaž Ogorevc iz šišenskega centra za socialno delo. "Izjava staršev v oporoki je nepraktična tudi zato, ker se oporoka običajno prebere šele v zapuščinskem postopku na sodišču, kar je lahko tudi več mesecev po smrti staršev. Ko umre starš, je treba ukrepati takoj.

Zato je bolje, da starši svojo željo, ustno ali pisno, povejo komu, ki mu zaupajo, ta pa v primeru njihove smrti to posreduje centru za socialno delo," svetuje Ogorevc. "Čeprav je vse zapisano v oporoki, pa ima končno besedo center za socialno delo, kar je lahko za otroka in družino zelo neugodno," še dodaja Katarina.

7. Smrt starša

Ko starš v enoroditeljski družini umre, začne center za socialno delo potrebne postopke za ureditev skrbništva in primerne oskrbe za otroka. Živi lahko pri svojcih ali pa se otrok začasno namesti v zavod, stanovanjsko skupino, krizni center in podobno, odvisno od starosti otroka. O premoženju umrlega starša odloča sodišče v zapuščinskem postopku.

Navadno, če ni drugačne določeno v oporoki, premoženje podeduje otrok. Na centru za socialno delo poudarjajo, da center po smrti starša ne postane skrbnik otrokovega podedovanega premoženja. "Naloga centra je, da imenuje skrbnika, katerega dolžnosti so podobne roditeljskim. Ta skrbnik ima tudi pravico in dolžnost upravljati premoženje otroka v njegovo korist," poudarja [Matjaž Ogorevc](#).

8. Vrtec in šola

Enostarševstvo ne pomeni "bonitet " pri vpisu otrok v vrtec ali šolo. "Večina enostarševskih družin sodi v srednji razred, kar pomeni, da niso upravičene do nikakršnih olajšav, subvencij ali dodatnih točk samo zato, ker so enostarševske," pojasnjuje Katarina. Nekaj dodatnih točk lahko pridobijo pri vpisu otrok v vrtce in zaradi tega lahko tam prej dobijo mesto.

Drugo, kot so recimo malice ali kosila, izleti, ekskurzije tabori in podobno, ni subvencionirano. Torej "igrati" enostarševstvo dejansko pride v poštev samo v primerih, ko eden od partnerjev dobro zasluži, drugi pa ne, saj so omejitve in zahteve za pridobitev kakršnekoli finančne pomoči izredno stroge in jih družina zlepa ne izpolni, še dodaja.

■ Število in višina preživnin glede na določitev preživnine

AKT, S KATERIM JE DOLOČENA PREŽIVNINA	ŠTEVILO PREŽIVNIN	VIŠINA PREŽIVNIN (v EUR)	
		NAJVIŠJA	POVPREČNA
Dogovor na centru za socialno delo	20.846	904	96
Sodna poravnava	19.233	1.300	117
Sodba o določitvi preživnine	21.161	1.359	127
izvršljivi notarski zapis	951	653	87
SKUPAJ	62.191	7.023.230	

Vir: ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, podatki iz 20. 11. 2008

Avtorica: Marja Milič

Članek je bil objavljen v reviji Moje finance, januar 2009.